

آموزش صلح در دوران کودکی

مقدمه

دوران کودکی زمانی است که توسعه توانایی‌های کودک در تمامی ابعاد پایه‌ریزی می‌شود. در این دوره، کودک مهارت‌های زبانی، شناخت، ظرفیت‌های اجتماعی-عاطفی و توانایی‌های جسمی بیشتر و هدفمندتر را به کار می‌گیرد. همان‌طور که مهارت‌های زبانی کودک رشد می‌کند، او از این قابلیت برای بیان نیازها، خواسته‌ها، ابراز احساسات و حل اختلافات به صورت زبانی استفاده می‌کند. توانایی شناختی کودکان به آن‌ها اجازه می‌دهد تمایز بین خود و دیگران را دریابند. آن‌ها از مهارت‌های اجتماعی برای آزمون قابلیت‌های دوست‌یابی خود استفاده می‌کنند. به دلیل این گام‌های مهم در رشد، دوران کودکی مهم‌ترین زمان برای رشد مهارت‌ها و توانایی‌های لازم برای ایجاد و حفظ صلح است. بنابراین، اگر آموزش صلح در برنامه‌های دوران کودکی گنجانده شود، تجارب آن می‌تواند در ساختن ظرفیت‌های بعدی مانند همدلی، نظم عاطفی و کنترل رفتاری برای صلح بسیار تأثیرگذار باشد؛ زیرا این‌ها قطعات مهم شکل‌گیری فرهنگ صلح می‌باشند (مالر، ۲۰۰۹).

کلیدواژه‌ها: صلح، کودک، خانواده، اجتماع

ضرورت آموزش صلح

صلح مقوله‌ای خارج از زندگی نیست. هرچه با زندگی سروکار دارد، با صلح هم سروکار دارد. بودن صلح یعنی امکان وجود زندگی. صلح رابطه مستقیمی با امنیت دارد و امنیت نیز یعنی بودن در شرایطی که انسان بتواند آن را شناسایی و پیش‌بینی کند و در آن با امور قطعی روبه‌رو باشد. پس، آشنایی با صلح سن معینی نمی‌شناسد و از همان آغاز تولد انسان می‌تواند بودن یا نبودن آن را حس کند و با آن زندگی کند. صلح مثل هوا، مثل آب برای زندگی ضروری است و آغازی برای آموزش آن نمی‌توان تصور کرد. مفهوم صلح با مفهوم زندگی پیوند خورده است (نادینگز، ۲۰۰۸). اصولاً آموزش صلح به خانواده محدود

تفاوت‌های انسان‌ها با همدیگر، حل مسالمت‌آمیز مسائل، استفاده از روش‌های دوستانه برای تفهیم و تفاهم، مسلط بودن به تکنیک‌ها و روش‌های ارتباط کلامی مناسب و به‌کارگیری کلام به‌عنوان ابزاری برای ارتباط و تسلط بر عواطف است (روپنارین^۲ و دیگران، ۲۰۰۹).

برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان و آموزش صلح

برای آموزش صلح، برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان لازم است تجارب داخل طبیعت و فضای باز را شامل شود. همراه شدن این تجربه‌ها با بازی، ظرفیت یادگیری و فرصت‌های رشدی بیشتری را برای همه‌ی کودکان جهت تولید یک برنامه‌ی درسی صلح در دوره‌ی پیش‌دبستانی ایجاد می‌کند. فراهم کردن زمانی برای بودن در طبیعت، به کودک این اجازه را می‌دهد که فرصت‌های منحصر به فردی برای رشد در تمام حوزه‌های رشد شامل اجتماعی، عاطفی، شناختی، زبان و جسمی داشته باشد. برنامه‌ریزی حضور کودک در فضای باز و طبیعت به تقویت تناسب اندام، تعادل، چابکی، آگاهی از بدن، برنامه‌ریزی حرکتی و هماهنگی عضلات چشم و دست کمک می‌کند. همچنین، به کودک اجازه می‌دهد در برقراری ارتباط فعال تر با دیگران و کسب مهارت‌های اجتماعی - حرکتی، و فعالیت‌های شناختی شرکت کند. انجام دادن فعالیت‌های خارج از منزل باعث می‌شود کودک مدام در معرض چالش‌ها و مشکلات محیط زندگی واقعی قرار گیرد و یاد بگیرد از مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مسئله در محیط پیوسته در حال تغییر و گاهی غیرقابل پیش‌بینی پیرامون خود استفاده کند. آزادی کودک و باز بودن محیط طبیعی ضمن بازی به مهارت‌های ارتباطی ضروری برای رشد زبانی، اجتماعی و احساسی او اجازه‌ی رشد می‌دهد. بودن در طبیعت به کودک این امکان را می‌دهد که الگوها، شباهت‌ها و تفاوت‌ها را با کارگیری تفکر انتقادی و مهارت‌های خلاقانه دریابد و در حالی که نوعی پیوند و بستگی با طبیعت ایجاد می‌کند، تصویر بزرگ‌تری از جهانی که در آن زندگی می‌کند، به دست آورد. بودن در طبیعت کمک می‌کند که کودک نظام و چرخه‌ی طبیعت را دریابد و به نقش انسان در دنیایی که زندگی می‌کند، پی ببرد. اگر کودک جهانی را که در آن زندگی می‌کند دریابد و به نقش انسان پی ببرد، جایگاه خود را در طبیعت درک می‌کند و درمی‌یابد چه تأثیری می‌تواند بر آن داشته باشند (سواتمن^۳ و دیگران، ۲۰۰۹).

محتوای آموزش صلح در دوران کودکی

برنامه‌ی آموزش صلح در دوران کودکی دارای چهار بعد احترام به خود، قدردانی از تنوع، حس عدالت، و آگاهی از همبستگی است. از این چهار بعد برای ایجاد فرهنگ صلح در میان کودکان در مراکز پیش‌دبستانی استفاده خواهد شد (الفونزو^۴، ۲۰۱۴).

۱ ارزش و احترام به خود

به منظور کمک به کودکان برای کسب مهارت‌های لازم برای ایجاد و حفظ روابط صلح‌آمیز با خود، مربیان پیش‌دبستانی لازم است به اهمیت ایجاد تصویری مثبت از خود در کودک پی ببرند؛ تصویری که مبتنی بر دوست داشتن و احترام به خود باشد. کودکان با یادگیری دوست داشتن، عشق ورزیدن و محبت، به ارزش وجودی خود پی می‌برند. با درک ارزش

آموزش صلح به خانواده محدود نمی‌شود و اجتماع نیز نقش عمده‌ای در ایجاد فرهنگ صلح دارد. همه‌ی سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی که با کودکان و نوجوانان سروکار دارند، باید به این موضوع مهم توجه کنند و برنامه‌هایی هماهنگ و همسو برای ترویج فرهنگ صلح داشته باشند. مراکز پیش‌دبستانی، مدرسه و نظام آموزشی از مهم‌ترین بخش‌هایی است که باید به این موضوع بپردازد. به‌طور کلی، هر کس و هر جا که با کودکان سروکار دارد باید از وجود کودک، ویژگی‌های او و نیازهای واقعی‌اش باخبر باشد و برنامه‌هایی مناسب برای آن‌ها داشته باشد. پس توجه به صلح در ارتباط با کودکان در جامعه نیز باید با توجه به ویژگی‌های کودکان باشد. برای آموزش صلح به کودکان، بهتر است به مفهوم صلح در مراکز پیش‌دبستانی، مدرسه و جامعه، و در برنامه‌ها و کارهایی که برای کودکان ارائه می‌شود، اهمیت داده شود. صلح نه معنای وجود امنیت و نبود تهدید، بلکه پذیرش

۲ ارزش‌گذاری و احترام به تنوع

کودکان معمولاً تفاوت از نظر رنگ پوست و جنسیت را درک می‌کنند. درک تنوع و تفاوت‌ها به معنای درک مثبت متفاوت بودن خود از دیگران است. مربیان پیش‌دبستانی لازم است به کودکان کمک کنند تا تنوع در نژاد، فرهنگ، سن، سطح توانایی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، ساختار خانواده و جنسیت را درک کنند و به آن‌ها احترام بگذارند.

ایجاد فرهنگ صلح از شکل‌گیری کلیشه‌ها و تعصبات جلوگیری می‌کند و کودک را یاری می‌دهد که با درک آداب و رسوم و فرهنگ‌ها، رفتارها، شیوه‌های تفکر و شیوه‌های مدیریت بتواند این تنوع را بهتر درک کند. او می‌آموزد به همه اقوامی که در ایران زندگی می‌کنند احترام بگذارد. یاد می‌گیرد که مردم ترک، لر، بلوچ، ارمنی، گیلک، عرب، فارس و... همه قابل احترام‌اند و هیچ قومی برتر از قومی دیگر نیست.

کودک می‌آموزد بومیان منطقه خود را بشناسند و به خرد بومیان و اقوام مختلف احترام بگذارد. به هیچ کس اجازه ندهد که قومی را تحقیر کند. او یاد می‌گیرد که هیچ فرقی بین انسان‌ها از بابت رنگ و نژاد آن‌ها وجود ندارد. نباید انسان‌ها را براساس رنگ چهره‌شان نام‌گذاری یا شناسایی کرد. رنگ و نژاد امتیازی برای ارزشمند بودن نیست. هر انسانی حق دارد به زبان خود صحبت کند. احترام گذاشتن به هر زبانی یعنی احترام گذاشتن به پیشینه فرهنگی مردم که به آن زبان صحبت می‌کنند. توجه به انواع زبان‌هاست که می‌تواند زبان ما را غنی کند (کونزالز، ۲۰۰۸).

۳ احساس عدالت

دوران کودکی بهترین زمان برای آموزش ارزش و اهمیت عدالت و انصاف است. کودکان نیازها و خواسته‌های متعدد و متنوعی دارند؛ بنابراین، لازم است مربی پیش‌دبستانی به آنان آموزش دهد که در محیط کلاس کودکان با نیازهای متنوعی وجود دارند و گاهی لازم است از نیاز خود دفاع کنند و گاهی نیز نیاز خود را بخشی از نیاز گروه ببینند. همچنین، مربی پیش‌دبستانی لازم است از بی‌عدالتی‌های دنیای اطراف خود آگاهی داشته باشد تا بتواند به کودکان در درک آن‌ها از طریق طرح سؤال و پرسشگری کمک کند. او با بهره‌گیری از ادبیات کودکان می‌تواند به کودکان برای درک صلح و مفهوم عدالت و انصاف کمک کند.

بهره‌گیری از ادبیات نقادانه به کودکان کمک می‌کند تا با طرح سؤالاتی، خود و دنیایشان را بهتر

وجودی خود، کودک به این باور دست می‌یابد که شایسته جامعه‌ای درست و صلح‌آمیز است. بنابراین، برای دستیابی به آن تلاش می‌کند. او درمی‌یابد اگر برای خود ارزش و احترام قائل نشود، نمی‌تواند بهترین شرایط را برای خود و دیگران پیش‌بینی کند.

برای این کار مربیان باید روابط مبتنی بر اعتماد را بین خود و کودکان ایجاد کنند. همچنین، لازم است کمک کنند تا کودک با همسالان خود روابط دوستانه و مبتنی بر علاقه و اعتماد ایجاد کند. با ایجاد یک رابطه دلنشین و مبتنی بر اعتماد، ظرفیت مراقبت از دیگران در کودک رشد می‌یابد. این امر خود به ایجاد فرهنگ صلح کمک می‌کند.

باید فرصت درک احساس موفقیت و خودکارآمدی و ارزشمند بودن به همه کودکان داده شود. برای این کار، لازم است مربی به کودکان اجازه دهد که خود کارشان را انجام دهند. به تلاش‌های تک‌تک آن‌ها احترام بگذارد و به آن‌ها حق انتخاب بدهد. این کار به استقلال و ابتکار کودک کمک می‌کند. مربی می‌تواند کودکان را برای قدم زدن به طبیعت و فضای آزاد برود و بخواهد به کشف محیط اطراف بپردازد. لازم است مربی به نیازهای کودک احترام بگذارد و به او کمک کند تا با خود به صلح برسد. صلح با خود مستلزم پیمودن مراحل زیر است:

✓ **شناخت خود یا خودآگاهی:** صلح با خود نخستین گام صلح برای با دیگران است و سه جزء اساسی شامل افکار، احساسات یا هیجانات، و رفتار دارد. افکار، هیجانات کودک را شکل می‌دهد و هیجانات، رفتار کودک را سبب می‌شود. **اولین گام صلح با خود،** شناخت این سه بخش اصلی خود است. شناخت خطاهای شناخت و اصلاح آن‌ها، در روند تفکر نقش اساسی دارد. مهم‌ترین خطاهای شناخت عبارت‌اند از: تعمیم یا قضاوت کلی، منفی‌گرایی یا تأکید بر جنبه‌های منفی پدیده‌ها، مشخص‌سازی یا مقصر دانستن خود در همه اتفاقات و موارد، فراقتنی یا مقصر دانستن دیگران در همه اتفاقات و موارد، بزرگ‌نمایی یا بزرگ نشان دادن واقعیت‌ها و رویدادها، کوچک‌نمایی یا کوچک نشان دادن واقعیت‌ها و رویدادها، سوءظن یا بدگمانی به همه انسان‌ها و موارد بدون بررسی و تحقیق، پیش‌گویی یا تجزیه و تحلیل رویدادها بدون تحلیل منطقی، انکار یا ندیدن واقعیت‌ها به جای بررسی آن‌ها.

هیجانات یا عواطف، حالت‌های درونی هستند که از افکار انسان ناشی می‌شوند. شناخت عواطف یا هیجانات، بیان درست آن‌ها و در نتیجه، مدیریت بر آن‌ها تعادل هیجانی برقرار می‌سازد که رفتارهای فرد را شکل می‌دهد. رفتار، واکنش‌های عملی انسان در برابر رویدادهاست.

✓ **یادگیری توانایی برقراری ارتباط مؤثر و مناسب با دیگران گام دوم صلح با خود است.** انسان موجودی اجتماعی است و بدون این توانایی، که آموختنی است، نمی‌تواند با دیگران رفتاری مسالمت‌آمیز داشته باشد.

✓ **یادگیری شیوه‌های حل مسئله:** زندگی همیشه با مشکلاتی همراه است که الزام‌آور است؛ بنابراین، نباید انتظار داشت مشکل وجود نداشته باشد بلکه باید راه‌حل مشکلات را آموخت. این سه گام، یعنی شناخت افکار و احساسات و رفتارها، توانایی برقراری ارتباط مؤثر و مناسب با دیگران، و توانایی حل مسئله، صلح با خود را امکان‌پذیر می‌سازد که لازمه صلح با دیگران است (الفونزو، ۲۰۱۴).

سه گام،
یعنی شناخت
افکار و
احساسات
و رفتارها،
توانایی
برقراری
ارتباط مؤثر
و مناسب با
دیگران، و
توانایی حل
مسئله، صلح
با خود را
امکان‌پذیر
می‌سازد که
لازمه صلح
با دیگران
است

خلاقانه درگیر می‌کنند. خلاقیت، و ارائه ایده‌های نو، نقش مهمی در توسعه توانایی‌های کودکان برای صلح ایفا می‌کند. با مجموعه‌ای از مهارت‌های خلاقانه، تصور راه‌حل‌ها و امکانات خلاقانه فرایند آموزش صلح به کودکان ساده‌تر می‌شود. تمرین مهارت‌های تصویرسازی و مدل‌سازی می‌تواند به شکل‌گیری فرهنگ صلح کمک کند. برای این کار لازم است مربی از خلاقیت و تخیل کودکان بهره‌گیرد. چارچوب پیشنهاد شده به مربیان در ادغام آموزش صلح در برنامه درسی پیش از دبستان کمک می‌کند. آموزش ارزش‌گذاری و احترام به خود، ارزش‌گذاری و احترام به تنوع، احساس عدالت و همبستگی به کودکان کمک می‌کند تا به شهروندانی جهانی تبدیل شوند و به ایجاد جهانی پر از صلح کمک کنند (آلفونزو، ۲۰۱۴).

پی‌نوشت‌ها

1. Maller
2. Noddings
3. Roonarine
4. Sweatman
5. Alfonso
6. Gonzalez
7. Interconnectedness
8. Allison
9. McDaniel

منابع

1. Alfonso, Stacey M. (2014) Peace Education in Early Childhood Education, *Journal of Peace education and Social Justice*, Volume 8 Number 2 (2014): 167-188
2. Allison, P., Carr, D., & Meldrum, G. (2012). Potential for excellence: interdisciplinary learning outdoors as a moral enterprise. *Curriculum Journal*, 23(1), 43-58.
3. Gonzalez-Mena, J. (2008). *Diversity in early care and education: Honoring differences*. Boston, MA: McGraw-Hill.
4. Maller, C. (2009). Promoting Children's Mental, Emotional and Social Health through Contact with Nature: A Model. *Health Education*, 109(6), 522-543.
5. McDaniel, Cynthia. (2004). Critical literacy: A questioning stance and the possibility for change. *The Reading Teacher*, 57(5), 472-481.
6. Noddings, Nel. (2008). "Caring and Peace Education." In *Encyclopedia of Peace Education*, edited by Monisha Baja. Charlotte, NC: Information Age Publishing, Inc.
7. Roonarine, J. L., & Johnson, J. E. (2009). *Approaches to early childhood education*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Pearson.
8. Sweatman, M., & Warner, A. (2009). Integrating Nature Experiences into Early Childhood Education. *Canadian Children*, 34(2), 4-9.

بشناسند و به تغییر آن‌ها کمک کنند. کتاب‌های قصه کودکان با موضوعات عدالت اجتماعی و پرسش‌های مطرح شده بعد از آن می‌تواند به شکل‌گیری مفهوم صلح در ذهن کودکان کمک نماید. زمینه‌سازی و آموزش مراقبت از گیاهان و حیوانات به کودکان در درک مراقبت از دیگران کمک می‌کند و مفهوم درست بودن و انصاف را به آن‌ها یاد می‌دهد.

۱۴ همبستگی^۷

برای پرورش حس همبستگی در کودکان، لازم است به آنان فرصتی داده شود تا خود را به‌عنوان بخشی از یک کل، برای حل تعارض و مشکل ببینند و به حل مشکلات خود و محیط اطراف خویش را به روشی منصفانه و عادلانه حل کنند. به عبارت دیگر، برای ایجاد جامعه‌ای صلح‌آمیز، فرد باید به روابط خود با دیگران پی‌ببرد. بنابراین، مربی پیش‌دستانی لازم است زمینه‌های تعامل مثبت و سازنده بین کودک با همسالانش و بزرگسالان را فراهم کند؛ روابطی که مبتنی بر گفت‌وگو باشد (الیسون^۸ و دیگران، ۲۰۱۲).

نقش تفکر انتقادی و خلاقیت در آموزش صلح

آموزش تفکر انتقادی در ایجاد چهار بعد آموزش صلح نقشی اساسی دارد؛ زیرا به کودکان کمک می‌کند تا بتوانند به چالش‌های جهانی بپردازند و مسائل فعلی و موقعیت‌های ناعادلانه را مورد سؤال قرار دهند. اگر کودکان بخواهند مشکلات را شناسایی و برای آن‌ها راه‌حل‌های خلاقانه پیدا کنند، باید بتوانند مشکلات را با دیدی انتقادی ببینند. مربی برای آموزش سواد انتقادی به کودکان، لازم است از آن‌ها بخواهد درباره آنچه می‌خوانند فکر کنند. به‌کارگیری فکر و پاسخ دادن به سؤالات برای دوره قبل از دبستان کاملاً کاربردی است (ام‌سی دنیل^۹، ۲۰۰۴).

تفسیر کردن، تعجب کردن، سؤال کردن و مطرح کردن دیدگاه خود درباره یک چیز می‌تواند به رشد تفکر انتقادی در کودکان کمک کند. این کار می‌تواند از طریق مشاهده یک تصویر، پاسخ دادن به نظرات دیگران و ایجاد ارتباط بین اطلاعات جدید و قبلی ممکن انجام شود.

کودکان به‌طور طبیعی کنجکاو و در مورد چیزهای جدید هیجان‌زده‌اند. آن‌ها در مرحله تخیل و خلاقیت قرار دارند و به‌طور طبیعی خود را در بازی‌های تخیلی با استفاده از فرایندهای